

بررسی جریان خیار شرط در معاملات از منظر فقه و حقوق

دکتر عبدالله بنمن بوری

استادیار رشته حقوق

قابل استفاده برای:

دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری فقه و حقوق اسلامی

دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری حقوق خصوصی

دانشجویان مقاطع کارشناسی فقه و مبانی حقوق اسلامی و حقوق

طلاب حوزه‌های علمیه

دانشجویان علوم قضایی، قضات و وکلای دادگستری

سرشناسه	: بهمن پوری، عبدالله، ۱۳۶۱ -
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی جریان خیار شرط در معاملات از منظر فقه و حقوق: قابل استفاده برای دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری فقه ... / عبدالله بهمن پوری.
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۸۰ ص.
شابک	: 978-600-114-399-1
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
مادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۶۹ - ۲۷۸: همچنین به صورت زیرنویسی.
موضوع	: (خیارات (فقه)
موضوع	: (معاملات (فقه)
رده بندی کنگره	: BP ۱۹۰/۲/ب۹ب۴ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۳۷۲
شماره ثبت ملی	: ۳۴۵۲۵۳۸

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه مسیح فقهی حقوقی و علوم سیاسی
تهران - خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروغی - پلاک ۱۲ - پانین تو از خیابان لبافی نژاد
کوچه مینا - پلاک ۱۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۹۷۱۰۸۴

پست الکترونیک: khorsandypub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.khorsandypub.com

بررسی جریان خیار شرط در معاملات از منظر فقه و حقوق

دکتر عبدالله بهمن پوری

چاپ اول - ۱۳۹۳

تیراژ: ۲۰۰ جلد

قیمت: ۳۵۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978- 600 - 114-399-1

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۳۹۹-۱

۱۳	مقدمه
۱۵	مقدمه مولف

فصل اول - کلیات، مفهوم شناسی، تاریخچه

۱۹	مقدمه
۲۱	تاریخچه
۲۱	الف- پیشینه بحث از خیار شرط در عقود
۲۳	ب- پیشینه بحث از خیار شرط در ایقاع
۲۵	۱- مفهوم شرعی خیار شرط
۲۷	۱-۱- تعریف شرط
۲۷	۱-۱-۱- تعریف شرط استاهلها
۲۹	۲-۱- اقسام شرط
۳۰	۳-۱- تعریف خیار
۳۰	۴-۱- ماهیت حقوقی شرط خیار
۳۲	۲- اصل اولیه در باب خیار در معاملات

فصل دوم- خیار شرط در عقد لازم

۳۷	۱- خیار شرط در نکاح
۳۷	مقدمه
۳۸	۱-۱- برخی دیدگاه‌های مهم فقها در مورد خیار شرط در نکاح
۴۰	۲-۱- خیار تخلف شرط در نکاح
۴۲	۳-۱- ادله قایلین به منع خیار در نکاح
۴۲	۱-۳-۱- عدم دلیل شرعی بر صحت خیار شرط در نکاح
۴۴	۲-۳-۱- عدم جریان تقایل در نکاح
۴۶	۱-۲-۳-۱- انتقاد محقق شهیدی از کلام شیخ انصاری
۴۶	۲-۲-۳-۱- تقایل، ملاحک شیخ انصاری
۴۷	۳-۲-۳-۱- تحلیل امام خمینی(ره) از قاعده تقایل
۴۸	۴-۲-۳-۱- تحلیل محقق یزدی از قاعده تقایل
۴۹	۳-۳-۱- خیار و تروی در نکاح
۵۱	۴-۳-۱- عبادی بودن نکاح

۵۳	۱-۳-۴-۱- تحلیل ماهیت عبادی نکاح:
۵۴	۱-۳-۵- اشتراط خیار و ابتذال زوجه:
۵۵	۱-۳-۶- منافات با اقتضای عقد نکاح:
۵۶	۱-۳-۱- ملاک محقق نایبینی در تشخیص لزوم حکمی از لزوم حقی:
۵۸	۱-۳-۲- لزوم عقد نکاح در قانون مدنی:
۵۸	۱-۳-۷- فقدان قصد عوض در نکاح:
۶۰	۱-۳-۸- نکاح و ابتناء بر احتیاط:
۶۰	۱-۳-۹- استدلال محقق خوئی بر عدم جریان خیار شرط در نکاح:
۶۱	۱-۳-۹-۱- تحلیل کلام محقق خوئی:
۶۳	۱-۴-۱- بیعی ایجابی یا ایجابیه: مسأله:
۶۳	۱-۴-۱- تحلیل جماع:
۶۶	۱-۵- سیره‌ی عقاید متشیعیه در مسئله:
۶۷	۱-۶- خانواده و نظم عمومی:
۶۸	۱-۷- بررسی خیار شرط در نکاح از دیدگاه حقوق دانان:
۷۲	۱-۸- خیار شرط در نکاح باطل یا مبطل:
۷۳	۱-۹- نتیجه بحث از خیار شرط در نکاح:
۷۴	۲- خیار شرط در وقف:
۷۴	مقدمه:
۷۴	۲-۱- ماهیت وقف:
۷۷	۲-۲- نگاه تاریخی به مسأله:
۷۸	۲-۳- عقد یا ایقاع بودن وقف:
۷۸	۲-۳-۱- لزوم قبول در هر دو نوع وقف:
۷۹	۲-۳-۱-۱- لزوم قبول در وقف خاص:
۸۰	۲-۳-۱-۲- عدم لزوم قبول در هر دو نوع وقف:
۸۱	۲-۳-۲- برای اینکه وقف از عقود باشد به دو وجه استدلال شده است:
۸۲	۲-۳-۳- استدلال امام خمینی (ره):
۸۳	۲-۳-۴- ادله مانعین جریان خیار در وقف:
۸۳	۲-۳-۴-۱- اجماع:
۸۴	۲-۳-۴-۲- قصد قربت در وقف:
۸۷	۲-۳-۴-۳- ایقاع بودن وقف:
۹۱	۲-۳-۴-۴- تنافی وقف با تعلیق:

- ۹۳..... ۲-۳-۴-۵- وقف و ابدی بودن:
- ۹۴..... ۲-۳-۴-۵-۱- صقايه دوام در وقف با دوام در بيع (مالکيت موقت و وقف موقت):
- ۹۵..... ۲-۳-۴-۵-۲- تحليل محقق خويی از تايد در وقف:
- ۹۵..... ۲-۳-۴-۶- وقف و قابليت تقايل:
- ۹۶..... ۲-۳-۴-۷- سکون، اقتضاء وقف:
- ۹۶..... ۲-۴- بررسی اعتبار تايد در وقف:
- ۹۸..... ۲-۵- تحليل وقف در نصوص:
- ۹۹..... ۲-۶- تجزیه و تحليل نصوص عود عند الحاجه:
- ۱۰۳..... ۲-۷- تحليل محقق يزدي از نصوص:
- ۱۰۵..... ۲-۶-۲- تحليل محقق رستم از نصوص:
- ۱۰۶..... ۲-۷- وقف در قانون مابقي:
- ۱۰۷..... ۲-۸- استدلال بر صحه شرط عود عندالحاجه يا شرط مشابه (شرط خيار):
- ۱۰۷..... ۲-۸-۱- استدلال شهيد مابقي:
- ۱۰۹..... ۲-۸-۲- استدلال يه اصل عقيدتي:
- ۱۱۰..... ۲-۸-۳- تبعيت وقف از اختيار و.....
- ۱۱۰..... ۲-۹- نتیجه بحث در مورد وقف:
- ۱۱۲..... ۳- خيار شرط در صلح.....
- ۱۱۲..... ۳-۱- تعريف عقد صلح، احکام و ویژگی‌های آن.....
- ۱۱۵..... ۳-۲- اقوال فقها در مورد جريان خيار شرط در صلح:
- ۱۱۵..... ۳-۲-۱- جريان خيار شرط به صورت مطلق:
- ۱۱۶..... ۳-۲-۲- عدم جريان خيار شرط به صورت مطلق:
- ۱۱۶..... ۳-۲-۳- تفصيل محقق خويی:
- ۱۱۷..... ۳-۲-۴- تفصيل ميان صلح مفيد معاوضه و صلح مفيد قطع منازعه.....
- ۱۱۷..... ۳-۳- ادله مانعين جريان خيار در صلح:
- ۱۱۷..... ۳-۳-۱- منافات خيار با لزوم غير مفارق عقد:
- ۱۱۸..... ۳-۳-۱-۱- نقد کلام شيخ انصاری:
- ۱۱۹..... ۳-۳-۱-۲- تعلیقه شيخ انصاری بر کلام صيمری:
- ۱۲۰..... ۳-۳-۱-۳- اشکال محقق اصفهانی بر تعلیق شيخ انصاری به کلام صيمری:
- ۱۲۳..... ۳-۳-۲- صلح و افاده ايقاع:
- ۱۲۴..... ۳-۳-۲-۱- نظريه امام خميني (ره):
- ۱۲۵..... ۳-۳-۲-۲- بررسی کلام امام خميني (ره):

۱۲۵	۳-۴- ادله جریان خيار شرط در صلح:
۱۲۶	۳-۵- نتیجه بحث:
۱۲۷	۴- خيار شرط در عقد ضمان
۱۲۷	۱- مقدمه:
۱۲۷	۲- امکان یا عدم امکان خيار در ضمان بر مبنای اثر ضمان:
۱۲۸	۳- ادله قائلان به عدم جریان خيار در عقد ضمان:
۱۲۸	۳-۱- لزوم کمی ضمان:
۱۲۹	۳-۲- تجر به حق مضمون عنه:
۱۳۱	۳-۱-۱- استغال ذمه بدون سبب:
۱۳۲	۳-۴- باطل بودن شرط ضمان به تعلیق ضمان است:
۱۳۳	۳-۵- هر جا که ممکن باشد خيار راه دارد:
۱۳۴	تحلیل امام خمینی (ره) از ماده تقایل:
۱۳۵	تحلیل محقق یزدی از قاعده تقایل:
۱۳۶	۵- خيار شرط در عقد رهن:
۱۳۶	مقدمه:
۱۳۶	۵-۱- ادله مانعین جریان خيار در رهن
۱۳۶	۵-۱-۱- خيار شرط در رهن منافی است:
۱۳۷	۵-۱-۱-۱- نقد: استیثاق در شروط بر حسب شرط است:
۱۳۸	۵-۱-۱-۲- استیثاق، حکمت رهن:
۱۳۸	۵-۱-۱-۳- استیثاق، غایت و داعی رهن:
۱۳۹	۵-۱-۱-۴- رهن با اشتراط خيار مانند دین بدون وثیقه است:
۱۴۰	۵-۱-۱-۵- تحلیل محقق فشارکی از پیوند شرط خيار و عقد رهن:
۱۴۱	۵-۱-۱-۶- تحلیل محقق خویی (استدلال به قاعده اقدام):
۱۴۲	۵-۱-۲- رهن و تقایل:
۱۴۳	۵-۱-۳- عدم دلیل بر مشروعیت خيار در رهن:
۱۴۴	۵-۲- نتیجه بحث در رهن:
۱۴۴	۶- خيار شرط در صدقه:
۱۴۴	۶-۱- تعریف صدقه:
۱۴۴	۶-۲- تحریر بحث:
۱۴۵	۶-۲-۱- تحلیل محقق ایروانی:
۱۴۶	۶-۲-۲- استدلال محقق یزدی:

۱۴۶	۶-۲-۳- کلام محقق اصفهانی:
۱۴۷	۶-۳- نتیجه:
۱۴۸	۷- خیار شرط در معاطات
۱۴۸	مقدمه:
۱۴۸	۷-۱- استدلال مانعین جریان خیار شرط در معاطات:
۱۴۸	۷-۱-۱- ناممکن بودن ارتباط شرط قولی با انشاء فعلی:
۱۴۸	۷-۱-۱- نقد محقق خویی بر کلام شیخ انصاری:
۱۴۹	۷-۱-۲- نقد محقق ایروانی بر شیخ انصاری:
۱۵۰	۷-۱-۳- انتقاد محقق اصفهانی بر ملاک شیخ انصاری:
۱۵۱	۷-۲- نتیجه:
۱۵۱	۸- خیار شرط در معاطات صرف
۱۵۱	مقدمه:
۱۵۱	۸-۱- دلیل بر منع خیار شرط در معاطات صرف:
۱۵۱	۸-۱-۱- نقد علامه حلی:
۱۵۲	۸-۱-۲- نقد محقق ایروانی:
۱۵۳	۸-۱-۳- نقد محقق فشارکی:
۱۵۴	۹- خیار شرط در قسمت
۱۵۴	۹-۱- تحریر بحث:
۱۵۴	۹-۲- نظرات فقها:
۱۵۵	۱۰- عقد سبق ورمایه

فصل سوم- خیار شرط در عقود جایز

۱۵۹	۱- ماهیت عقود جایز:
۱۵۹	۲- اقوال فقها:
۱۶۲	۳- موانع جریان خیار شرط در عقود جایز:
۱۶۲	۳-۱- اجماع فقها:
۱۶۳	۳-۲- خیار شرط در عقود جایز موجب لغویت است:
۱۶۴	۳-۲-۱- کلام شیخ طوسی (جریان خیار در عقود جایز):
۱۶۴	۳-۲-۲- توجیه کلام شیخ طوسی توسط شیخ انصاری:
۱۶۴	۳-۲-۳- استدلال شهید اول بر کلام شیخ طوسی:
۱۶۵	۳-۲-۴- نقد کلام شهید اول:

۱۶۶	۳-۲-۵- اشکال محقق یزدی:
۱۶۶	۳-۲-۶- نقد شهید اول بر لغویت خیار در عقود جایز:
۱۶۶	۳-۲-۷- نقد محقق اصفهانی بر لغویت خیار در عقود جایز:
۱۶۷	۳-۲-۸- نقد محقق ایروانی بر لغویت خیار در عقود جایز:
۱۶۷	۳-۲-۹- نقد محقق فشارکی بر لغویت خیار در عقود جایز:
۱۶۹	۳-۲-۱۰- استدلال محقق تبریزی:
۱۶۹	۳-۳- خیار شرط در عقود جایز از باب تحصیل حاصل است:
۱۷۰	۳-۱- نقد میرفتاح شهیدی:
۱۷۱	۳-۴- خیار شرط در عقود جایز از باب اجتماع مثلین است:
۱۷۱	۳-۱۴- کلام محقق سبزواری:
۱۷۲	۳-۵- اذنی بودن عقود جایز:
۱۷۳	۴- ملاک محقق عینی:
۱۷۴	۵- برخی فواید خیار شرط در عقود جایز:
۱۷۵	۶- دلیل بر صحت خیار شرط در عقود جایز:
۱۷۵	۶-۱- عمومات وفای به شروط
۱۷۶	۶-۲- قول به عدم فصل:
۱۷۷	۷- ماهیت حقوقی شرط خیار در عقود جایز:
۱۷۸	۸- وفای به شرط در ضمن عقد جایز:
۱۷۹	۸-۱- نظریه مشهور:
۱۷۹	۸-۲- قانون مدنی
۱۸۰	۸-۳- نظریه مقابل مشهور
۱۸۱	کلام محقق سبزواری:
۱۸۱	- نتیجه‌ی بحث:

فصل چهارم- خیار شرط در ایقاعات

۱۸۵	مقدمه:
۱۸۶	۱- تحریر بحث:
۱۸۹	۲- اثر خیار شرط در ایقاع:
۱۸۹	۲-۱- نظریه‌ی صحت شرط خیار در ایقاع
۱۹۰	۲-۲- نظریه‌ی بطلان شرط خیار در ایقاع:
۱۹۱	۳- بررسی ادله بطلان خیار شرط در ایقاعات:

۱۹۱	۱-۳-۱-اجماع:
۱۹۳	۱-۳-۱-نقد دلیل اجماع:
۱۹۴	۲-۲-شرط دو طرف می‌طلبد و ایقاع یک طرفه است:
۱۹۵	۳-۲-۱-تحلیل محقق ایروانی از پیوند شرط و ایقاع:
۱۹۶	۳-۲-۲-تحلیل محقق یزدی و نقد وی بر کلام شیخ انصاری:
۱۹۷	۳-۲-۳-تحلیل محقق رشتی از پیوند شرط و ایقاع:
۱۹۷	۳-۳-۱-عدم ضمانت و ظرفیت در ایقاع:
۱۹۹	۳-۳-۲-تحلیل دیدگاه امام خمینی (ره):
۲۰۲	۳-۴-ایقاع رافع علقه:
۲۰۴	۳-۵-عنوان شرط در ایقاع: صادم نیست:
۲۰۵	۳-۶-انحلال همیشه بیان دوجانبه است اما ایقاع یک طرفه است:
۲۰۶	۳-۷-۱-خیار شرط در ایقاع ملزم است:
۲۰۶	۳-۷-۲-تحلیل محقق خراسانی:
۲۱۰	۳-۷-۲-ملاک علامه طباطبائی: امکان داده معدوم در امور اعتباری:
۲۱۱	۳-۸-عدم وجود عوض در ایقاعات:
۲۱۳	۳-۹-لزوم در ایقاعات حکم ذاتی ایقاعات است:
۲۱۴	۳-۱۰-ایقاع تقابیل قبول نمی‌کند پس خیار شرط در آن جاری نمی‌شود:
۲۱۴	۳-۱۰-۱-نقد کلام شیخ انصاری با توجه به ملاک محقق ایروانی:
۲۱۵	۳-۱۰-۲-نقد کلام شیخ انصاری با توجه به ملاک محقق اصفهانی:
۲۱۵	۳-۱۰-۳-استدلال محقق خویی و نقد ملاک شیخ انصاری:
۲۱۷	۳-۱۱-شرط نمی‌تواند آنچه را که سبب شرعی نیست تبدیل به سبب شرعی کند:
۲۲۰	۳-۱۲-خیار ملک التزام است و در ایقاعات التزامی وجود ندارد:
۲۲۱	۳-۱۳-تمسک به عمومات خیار شرط در ایقاع از قبیل شبهه مصادقیه است:
۲۲۲	۴-استدلال به اصل حاکمیت اراده در جریان خیار شرط در ایقاعات:
۲۲۴	۵-ایقاع در قانون مدنی و حقوق خصوصی:
۲۲۵	۵-۱-دیدگاه برخی حقوق‌دانان در مورد دخول خیار شرط در ایقاع:
۲۲۶	۶-تقسیم بندی ایقاعات:
۲۲۶	۶-۱-ایقاعات موجد حق و ایقاعات مُسقط حق:
۲۲۸	۶-۲-ایقاعات قراردادی و غیر قراردادی:
۲۲۸	۷-خیار شرط در طلاق:
۲۳۱	۸-نتیجه:

فصل پنجم - مدت خيار شرط

۲۳۷	مقدمه:
۲۳۸	۱- صور قابل تصور در مورد مدت خيار شرط:
۲۳۹	۲- مجهول ماندن مدت خيار:
۲۴۰	۳- ابتدای مدت خيار:
۲۴۲	۴- خيار شرط دائم:
۲۴۴	۴- خيار شرط دائم در حقوق:
۲۴۵	کیف معلوم بودن مدت خيار فسخ:
۲۴۵	۶- مشهور:
۲۴۶	۷- طول مدت:
۲۴۷	۱-۷- ضرورت مطالعه حقیقی:
۲۴۸	۲-۷- نظر مختار:

فصل ششم - بيع شرط

۲۵۳	مقدمه:
۲۵۴	۱- تعريف بيع شرط:
۲۵۵	۲- فلسفه تشريع بيع شرط:
۲۵۷	۳- بيع شرط عقدی است تملیکی:
۲۶۲	۴- بيع شرط جایگزین رهن:
۲۶۴	۵- نتیجه بحث بيع شرط:
۲۶۵	خاتمه:
۲۶۵	یافته‌های این رساله را می‌توان بدین گونه ترسیم نمود:
۲۶۹	منابع:
۲۷۷	مقالات و اسناد:

مقدمه

فقه اسلامی حاصل تلاش بی وقفه اندیشمندانی است که در طول قرن‌های متمادی با استفاده از منابع اصیل استنباط که کتاب و سنت در رأس آن‌ها می‌باشد، سعی در استخراج احکام الهی به منظور تحقق بخشیدن به عدالت مورد نظر اسلام داشته‌اند.

انبوه آثار به یادگار مانده از فقیهان، گواهی است بی‌چون و چرا بر این کوشش گسترده و بسیار موثر. در این میان فقیهان امامیه در گستره‌ی تاریخی خود که بیش از چهارده قرن است، به همه مسائل ریز و درشت جامعه پرداخته و در قلمرو خویش به آن پاسخ داده‌اند.

تأثیر غیرقابل انکار زمان و مکان در استنباط احکام فقهی که امام خمینی (ره) به صراحت از آن سخن گفته و فقیهان پیشین نیز در استنباط مخفی آن را مورد امان نظر قرار داده‌اند مهمترین عامل پویایی فقه و جاودانگی احکام آن است. استنباط به گونه‌ای که از این رهگذر می‌توان فقه اسلامی و به ویژه فقه امامیه را در کنار سایر مکاتب حقوق پاسخگوی مسائل حقوقی نوپدید دانست و در ارائه‌ی راهکارهای جدید و راهبردی برای حل چالش‌های موجود و پیش‌رو در تمام زمینه‌های مدنی، جزایی و تجاری در عرصه‌ی ملی و بین‌المللی به آن اعتماد کرد.

علاوه بر این استفاده از قواعد فقهی و اصولی که غالباً فراموشی و فراموشی‌ناپذیری هستند و بهره‌مندی از استدلال‌های متقن و مبتنی بر تعقل و نیز توجه به سیر و بنی‌تلا، همواره فقیهان را در مسیر طولانی و پرفراز و نشیب خود یاری داده و پشتیبانی کرده‌اند.

در این میان خودداری از تعصب بی‌جهت که تضارب آرا و اختلاف نظریات حاصل آن است، از یک سو بر غنای آموزه‌های فقهی افزوده و از دیگر سو سرفصل‌های نوینی را به روی پژوهشگران و قلم‌فرسایان حوزه‌ی فقه و حقوق گشوده است تا بتوانند در ژرفای مباحث فقهی، گوهرهای مورد نیاز بشری را از لابه لای متون فقهی صید کنند.

جای بسی خرسندی است که امروزه محققان و اندیشمندان حوزه و دانشگاه با احساس تعهد

بیش از پیش، معرفی آموزه‌های فقهی را دغدغه‌ی اصلی خود قرار داده و به عرضه‌ی احکام و مسائل فقهی در قالب نظامی جدید و تدوین و تبویب در خور تقدیر و به شیوه‌ی نو کمر همت بسته‌اند.

مبحث خیار شرط در معاملات که از نمادهای حاکمیت اراده در فقه و حقوق به شمار می‌رود، مورد توجه بسیاری از فقیهان و حقوق دانان است. در مورد قلمرو جریان خیار شرط در معاملات هنوز نگاه ضابطه ساز فقیهان نتوانسته است قاعده‌ای فراگیر و به دور از اختلاف بره‌ها، اساسی ارائه دهد و بسیاری از مصادیق معاملات مانند وقف، ضمان، نکاح، عقود جایز، انقاعات... مورد اختلاف نظر کلی واقع شده‌اند. این تشتت آرا در نظر نویسندگان قانون مدنی نیز مبرر افتاده و سکوت قانون‌گذار را در پی داشته است.

نویسنده‌ی این کتاب به در شمار محققان حوزه‌ی فقه و حقوق قرار دارد و به تدریس آموزه‌های فقهی در دانشگاه می‌پردازد. با ملاحظه‌ی مبانی فقهی و در چارچوب موازین حقوقی که حاصل کوشش چندین ساله وی در این عرصه است، جریان خیار شرط در معاملات را در بوته نقد و بررسی قرار داده است تا راهگشای آن بتواند چالش‌های موجود در این مبحث را برطرف نماید و راهی نو فایز در قانون‌گذار قرار دهد.

توفیق الهی بدرقه‌ی راهش باد

احمد باقری - استاد دانشگاه تهران

اسفندماه ۹۲

مقدمه مولف:

قواعد معاملات به عنوان ابزاری مهم در روابط بین افراد، تعیین کننده ضوابط و شرایط تعامل افراد یکدیگر است. اهمیت معاملات تا جایی است که شارع مقدس بسیاری از مطالب اساسی را به صورت قاعده و یا اصل بیان کرده تا افراد جامعه در روابط معاملی با یکدیگر دچار سرگردانی نشوند. یکی از مسائل اساسی در فقه جریان خیار شرط در معاملات است که معرکه آرای فقیهان قرار گرفته است. نظرات مختلفی در این باره وارد شده است، اختلاف در این مسأله به حدی گشت که نگاه فقه‌ساز فقیهان هنوز نتوانسته است نظریه واحدی را در این باره ارائه نماید و این تشتت آراء در نتیجه باعث شده است که قانونگذار نیز در قانون مدنی نتواند درباره جریان خیار شرط در معاملات صراحتاً اظهار نظر نماید.

از آنجا که خیار موجب انحلال معامله می‌شود باید ملاک و مبنا و قاعده ای ارائه شود که تمام معاملات را در برگیرد و نظامی نو ایجاد شود. نخستین راه فقها به قوانین موضوعه نیز سرایت کرده است. فقها عمدتاً خیار شرط در عقود جایز را اقبالی نمی‌پذیرند، اما با توجه به استدلال‌های فقهی مدقق و محقق و با استدلال‌های منطقی منتهی به نظرات کاربردی و ضابطه‌مندی را ارائه داد. حتی در عقود لازم نیز اختلاف نظر میان آنها شدت دارد، اما با ملاحظه مجموع نظرات و در کنار هم چیدن آن‌ها می‌توان ملاک واحدی اتخاذ نمود.

اهداف پیش روی این پژوهش عبارت است از (۱) ایجاد نظامی نوین در مورد خیار شرط که از مهم‌ترین خیارهاست. (۲) ایجاد قاعده ای فقهی در مورد خیار شرط (۳) دست یابی به رویه واحد میان نظرات فقهی و به تبع آن پیشنهاد وحدت و هماهنگی مضامین قانونی.

شایان ذکر است با اثبات قابلیت جریان خیار شرط در همه معاملات این نظر برای اولین بار ابراز می‌شود و می‌توان حق انحلال بسیاری از معاملات را در پرتو جعل خیار شرط ممکن ساخت.

ساختار این کتاب متشکل از شش فصل می‌باشد. فصل اول: کلیات و مفهوم شناسی و شناخت مفاهیم الفاظی چون خيار، شرط، اصل اولیه در معاملات از حیث جریان خيار، می‌باشد. فصل دوم: خيار شرط در عقود لازمی که جریان خيار در آنها بیشتر محل اختلاف است مانند نکاح، وقف، ضمان، رهن، صلح، معاطات و ... مورد بررسی و ارزیابی ادله قرار می‌گیرد. فصل سوم: خيار شرط در عقود جایز و موانع و اشکالاتی چون لغویت خيار شرط در عقود جایز بررسی می‌شود و فوایدی برای خيار شرط در عقود جایز تصویر می‌شود. فصل چهارم: مکان جریان خيار شرط در ایقاعات مورد بررسی قرار گرفته و پس از نقد ادله منع و رفع استعداد انقضاء ایقاع با خيار شرط، ادله ای بر امکان اشتراط خيار در ایقاع ذکر می‌شود. فصل پنجم: در این بخش به مسأله مهم مدت زمان خيار شرط از حیث قلت و کثرت می‌پردازیم. در این بخش در مطالعه اقوال سایر مکاتب فقهی - حقوقی نیز می‌پردازیم و قول به ضابطه‌مندی مدت خيار را تبیین می‌کنیم. فصل ششم: در این فصل بیع شرط به عنوان یکی از مصادیق خيار شرط مورد بررسی واقع می‌شود؛ فلسفه تشریع آن اهمیت آن را نشان می‌دهد؛ همچنین کارآمدی این عقد در نظام بانکی بدون ربا و رفع برخی مشاکل حقوقی چون رهن گزاردن منفعت و دین معرفی می‌شود.